

Het Europese sociale model versterken

Stellingen voor een vernieuwde Lissabon-strategie van de Europese Unie

De Lissabon-strategie van de Europese Unie heeft een belangrijk doel: het instandhouden van het Europese sociale model door middel van meer concurrentie tussen de ondernemingen en een zorgvuldiger ontzien van het milieu. Als Presidium van de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de Europese Unie (COMECE) willen wij aangeven wat ons standpunt hierover is.

Het Europese sociale model heeft zich ontwikkeld onder inspiratie van de fundamentele politieke en sociale rechten die thans in de Europese Ontwerp-Constitutie zijn opgenomen, en we erkennen dat deze rechten beantwoorden aan de sociale leer van de Kerk. Maar de Europese sociale rechten zijn op het ogenblik niet duidelijk omschreven. Het eerste deel van dit document wil deze nader, naar onze inzichten, omschrijven. Het tweede deel bevat enige stellingen aangaande een vernieuwing van de Lissabon-strategie.

Het Europese sociale model gezien vanuit de katholieke sociale leer

De menselijke persoon

In de katholieke sociale leer staat de mens centraal. In aansluiting bij zijn vrijheidsdrang moet alles erop gericht zijn dat iedere mens de verantwoordelijkheid op zich kan nemen voor zichzelf en voor hen die aan zijn zorgen zijn toevertrouwd. Dit is ook te beschouwen als de opvatting die wij hebben over God en mens.

Het gezin

Het gezin, evenals het huwelijk van man en vrouw dat eraan ten grondslag ligt, is de centrale factor voor de ontplooiing van iedere mens. Wie voor zichzelf en zijn gezin wil zorgen, moet kunnen werken en een baan kunnen vinden.

Opvoeding, werkgelegenheid en sociale bescherming

Voorwaarden daarvoor zijn opvoeding en een geschikte opleiding, en een rechtvaardige arbeidsmarkt. Daarnaast zijn er, zij het in verschillende vormen, in alle landen van de EU voorzieningen getroffen opdat de mensen, onafhankelijk van hun inkomen en afkomst, verzekerd zijn van ondersteuning bij de grote, niet te voorzien risico's in hun leven. Dat is in Europa een noodzakelijke bijstand van staatswege. Maar de kosten daarvan moeten door iedere generatie zelf worden opgebracht opdat de gerechtigheid tussen de generaties gewaarborgd blijft.

Ondernemingen

Daarom zijn voor het Europese sociale model winstgevende en goed functionerende ondernemingen noodzakelijk. Zij verschaffen werk en inkomen aan werknemers en ondernemers. Hun winsten en omzet vormen, naast de lonen en de sociale lasten die zij betalen, de voornaamste bron voor de bekostiging van de publieke uitgaven. Tengevolge van de globalisering is ondertussen voor Europese ondernemingen de concurrentiedruk op de Europese en wereldmarkten aanzienlijk groter geworden. Om deze concurrentiedruk te kunnen weerstaan moeten zij meer innovatief en economisch te werk gaan. In ieder geval heeft Europa dynamische en goed concurrerende ondernemingen nodig die belastingen kunnen betalen en dit ook doen. Daarnaast moeten zij ook bereid zijn zich niet alleen te houden aan een reeks sociale minimumeisen, maar ze dienen ook sociale verantwoordelijkheid op zich te nemen om het sociale model meer levenskansen te geven en om te komen tot krachtiger solidariteit naar buiten, dat wil zeggen tot solidariteit met de armste gebieden van de wereld.

Milieu

Van gelijke betekenis voor het goed functioneren van het sociale model is de bescherming van de natuurlijke grondslagen van het leven. Om de komende generaties geen aarde na te laten met een verstoord ecologisch evenwicht, maar ook om het Europese sociale model niet in gevaar te brengen door de stijgende onkosten voor energieverbruik en milieuvervuiling, is een omslag in de opvattingen over het leefmilieu noodzakelijk.

Als het in de Lissabon-strategie erom gaat de ondernemingen krachtiger te maken en de duurzaamheid van het leefmilieu te bevorderen, dan valt dit te prijzen, omdat alleen op die wijze het denkbaar is dat centrale maatregelen op sociaal gebied van Staatswege, hetgeen kenmerkend is voor ons sociale model, in stand kunnen worden gehouden. Maar juist in de vertaling van de strategie naar de concrete werkelijkheid zijn tot nu toe enige zwakke gedachtepunten aan het licht gekomen. In het door de Nederlandse oudminister-president Wim Kok ingediende rapport wordt vooral daarop kritiek uitgeoefend. De strategie met haar vele initiatieven op alle mogelijke gebieden zou te onoverzichtelijk zijn. Het rapport spreekt duidelijke taal: "Lissabon gaat over alles en dus over niets. Iedereen is verantwoordelijk, en dus niemand." Het is daarom te wensen dat de Europese Raad bij haar voorjaarszitting de Lissabon-strategie uitkomt en een beperkt aantal prioriteiten opstelt waartoe de Europese Commissie en ook de lidstaten zelf zich verplichten.

In het volgende gedeelte van dit document worden enige fundamentele stellingen ontwikkeld, die gezien moeten worden als een bijdrage van de katholieke bisschoppen aan de discussie over de herziening van de Lissabon-strategie. Voorop moet staan dat de kern van het Europese sociale model wordt behouden. Met deze suggesties, die ook gevoed worden door de sociale leer van de Kerk, hebben wij de bedoeling zowel de centrale plaats van de mens en zijn waardigheid als ook het welzijn van de gehele wereld tot middelpunt van het debat te maken.

Stellingen betreffende de herziening van het Europese sociale model

1. De financiering van het Europese sociale model mag niet ten koste gaan van de volgende generaties

Het Europese sociale model staat sterk onder druk tengevolge van de globalisering van de economie, de milieubedreiging en de veroudering van de Europese bevolking. In de komende vijf jaar zal deze druk nog aanzienlijk toenemen. In het bijzonder zullen de gevolgen van de geboortedaling en de vergrijzing van de bevolking duidelijker eraan knagen. Op het ogenblik is 16% van de Europese bevolking ouder dan 65 jaar. In het jaar 2010 zal dit reeds 27% zijn. In de komende jaren zal de groep mensen van ouder dan 80 jaar ongeveer met 50% toenemen. Daarom moeten juist in de eerstkomende jaren belangrijke koersveranderingen plaats hebben.

Tezamen met de technische vooruitgang in de geneeskunde doet de vergrijzing van de bevolking de kosten van de openbare gezondheidszorg stijgen, en wordt het de vraag of op de lange duur de pensioenen in de meeste lidstaten nog gefinancierd kunnen worden. De openbare uitgaven die op deze terreinen nu gedaan worden, en ook alle openbare uitgaven bij elkaar, mogen niet langer langs de omweg van schulden ten laste komen van de volgende generatie. De openbare schuldenlast neemt in de Europese Unie opnieuw toe. Allereerst vanwege budgettaire problemen in verschillende grote en enkele kleine lidstaten steeg deze last in het jaar 2003 tot over de zeventig procent van het Bruto Nationaal Product (BNP) van de Staten in de Eurozone. In enige grote lidstaten werd duidelijk meer dan

tien procent van de openbare uitgaven door middel van kredieten gefinancierd, zonder dat tegenover deze leningen daaraan beantwoordende investeringen stonden op lange termijn. Zonder de talloze verkopen van ondernemingen en deelnemingen van de Staat zouden de budgettaire tekorten nog alarmerender geweest zijn.

Vandaar valt er niet aan te ontkomen dat de bestaande stelsels van sociale zekerheid in de meeste Staten van Europa, juist met betrekking tot het aandeel van de Staat daarin, grondig herzien en van een nieuwe structuur voorzien worden. Veel van de huidige voorzieningen zullen niet meer te betalen zijn, waar tegenover staat dat op bepaalde gebieden, met name voor hulp aan gezinnen, voorzieningen getroffen dienen te worden om juist die generatie te steunen die in de toekomst hoofdzakelijk er voor zal moeten zorgen dat een Europees sociaal model blijft bestaan. De sterke of zwakke kanten van de Europese democratieën en van de Unie die zij samen hebben gevormd, zullen blijken uit de mate waarin het in de komende jaren gelukt om op te komen voor de belangen van de komende generatie, en om, ondanks de offers en al hetgeen men zich zal moeten ontzeggen, een eind te maken aan de spiraal van een steeds grotere schuldenlast.

2. Een Europese gezinsstrategie voor een vernieuwd sociaal model: een doeltreffender Lissabon-strategie is wel belangrijk, maar niet voldoende

Bloeiende gezinnen met kinderen zijn het duidelijkste teken dat men vertrouwen heeft in het leven en de kracht van de eigen beschaving. Waar dit soort gezinnen ontbreken loopt de Europese samenleving gevaar en verliest haar eerste en

voornaamste functie als de belangrijkste plaats waar men zich geborgen voelt en leert samen met anderen te leven.

Zonder het fundamenteel optimisme en het existentieel vertrouwen waarmee de geboorte van kinderen gepaard gaat, zal het niet makkelijk zijn om de Europese economie en haar zakenleven een nieuwe dynamiek en vaart te geven.

Tot op heden zijn de gezinnen de steunpilaren van het Europese sociale model. In veel van hetgeen het gezin op het gebied van opvoeding en verzorging presteert, maar ook als bron van een evenwichtig gemoeds- en sociaal leven, schieten de openbare diensten tekort. Daartoe zijn de lidstaten, laat staan de instellingen van de EU, om zakelijke en financiële redenen niet in staat. Het zou overigens ook in strijd zijn met het subsidiariteitsbeginsel.

Het gezin als traditionele levensvorm in Europa schijnt echter in een ernstige crisis te zijn geraakt, zonder dat andere modellen als een overtuigend alternatief daarvoor in de plaats zijn gekomen. Het hoge percentage echtscheidingen is een bewijs dat huwelijkspartners er steeds meer moeite mee hebben zichzelf en ook het gezin de noodzakelijke duurzaamheid te geven. Er zijn daarvoor vele redenen. Zonder aanspraak te maken op volledigheid willen we hier enige opsommen: er is een sterke druk van buiten waardoor echtelieden gedwongen worden twee fulltime banen aan te nemen, en bijgevolg de aan het gezin bestede tijd in te perken. In verschillende landen van de EU is het economisch systeem tot op de dag van vandaag zo star dat gezin en beroep onverenigbaar zijn, en de echtparen, juist wanneer zij een gezin stichten, niet voldoende tijd hebben voor de opvoeding van de kinderen en de huishoudelijke werkzaamheden. Zich totaal wijden aan de zorg voor zijn gezin wordt in de EU materieel noch ideëel

voldoende geapprecieerd; men ziet dat niet als een bron van persoonlijke ont-plooiing. Zo wordt in de beroepswereld niet voldoende rekening gehouden met de eisen die het gezinsleven stelt. Hoog op de prioriteitenlijst, ook van de politiek, dient de vraag te staan hoe hulp geboden kan worden aan jonge echtparen. Op dit gebied moet Europa een kwalitatieve sprong vooruit doen.

Meestal zijn het, naast de kinderen als onschuldige slachtoffers, de vrouwen die het meest de zware last te dragen krijgen als eventueel een gezin uit elkaar valt. Als men niet vast vertrouwt op de duurzaamheid van de relatie is het besluit kinderen te willen zowel voor vrouwen als ook voor mannen moeilijk. Het risico dat men alleen komt te staan voor de opvoeding van de kinderen lijkt te groot. Dat is mede de reden dat tegenwoordig 30% van alle vrouwen in de EU zeggen dat zij niet het aantal kinderen hebben dat zij zouden willen. Vandaar dat het geboortecijfer in de EU veel te laag is. Het gevolg is een daling van het bevolkingsaantal die slechts ten dele, maar niet volledig, afgeremd kan worden door een grotere immigratie.

Het instandhouden van het Europese sociale model en de daarvoor nodige mobilisering van de gehele Europese samenleving is niet door de Lissabon-strategie alleen te bereiken. Deze moet gecompliceerd worden met een Europese gezinsstrategie. Verantwoordelijk voor de gezinspolitiek zijn de lidstaten, maar het wordt tijd dat ook de Europese Unie en haar instellingen bij alle initiatieven nagaan in hoeverre de voorgestelde initiatieven een steun zijn voor de gezinnen ('family-mainstreaming').¹

1. Men mag hopen dat de Unie en haar lidstaten de oproep van paus Johannes Paulus II ter harte nemen, die in de postsynodale apostolische Exhortatie *Ecclesia in Europa* (28 juni 2003) oproep om te "willen werken voor de bevordering van authentieke en juiste gezinspolitiek van afzonderlijke staten en van de Europese Unie zelf" (nr. 91).

3. Europa moet zijn waarden koesteren

Ook de wetenschappelijke gemeenschap moet weet hebben van waarden. Wij missen in de Europese politiek een heldere belangstelling voor de vraag hoe waarden moeten worden overgedragen.

Voor de positie van de Europese economie is het van het grootste belang dat de werknemers hoog zijn opgeleid. Maar een vorming die tot doel heeft waarden over te dragen welke de grondslag vormen van Europa, is door niets anders te vervangen.

Het is noodzakelijk dat de kinderen op school beter leren lezen, schrijven en rekenen, en dat mensen van alle leeftijden, met name kinderen en jonge mensen in Europa, zich vertrouwd maken met de communicatie- en informatietechnologie. Men moet scholen en bijscholingsinstellingen voor volwassenen ertoe brengen onderricht te geven in deze vaardigheden. Ook moeten de toekomstige Europese burgers leren zich in verschillende talen verstaanbaar te maken, waarbij het niet alleen maar erom gaat dat men Engels kent. Al die zaken zijn noodzakelijk, maar er kan niet mee volstaan worden.

Hieraan moet de overdracht worden toegevoegd van waarden, waaraan de Europese beschaving ten diepste haar ontplooiing te danken heeft en die er tegelijk het edelste kenmerk van zijn. Waar en hoe leren kinderen tegenwoordig datgene waarom het wezenlijk gaat? Waar komen zij met Europese waarden in aanraking, en hoe leren zij die te begrijpen?

Enige voorbeelden: verdraagzaamheid, respect voor anderen en edelmoe-digheid staan tot nu toe op geen enkel lesrooster, en toch zijn ze onmisbaar zowel voor het samenleven van volkeren in de Europese Unie, als voor de solidariteit in haar wereldwijd optreden.

Ook aan het besef geworteld te staan in de eigen religieuze en culturele traditie, en aan het begrip voor de geschiedenis van Europa wordt nog te weinig aandacht besteed, wanneer men in samenhang met de Lissabon-strategie spreekt over de versterking van de ondernemingsgeest. Europa kan dynamische en vooraanstaande persoonlijkheden voortbrengen, wanneer hun een grondige culturele vorming en een grondig inzicht in de geschiedenis van Europa is bijgebracht.

Ook schijnen de Europeanen niet langer gevoel te hebben voor wat heilig, onaantastbaar, waardig is. Zo is het bijvoorbeeld betreurenswaardig te zien dat op veel plaatsen in Europa de zondag, maar ook religieuze en nationale feestdagen verworden tot dagen waarop gewerkt wordt of inkopen worden gedaan. De prijs die hiervoor betaald wordt is niet alleen een verminderde religieuze binding onder de Europeanen, maar ook wordt daardoor de openbare ruimte van haar inhoudelijke betekenis beroofd. Als Europa nieuwe energieën wil losmaken, vormen religieuze bindingen en een door allen gedeeld openbaar leven absoluut geen nadeel op concurrentiegebied. Integendeel, ze versterken de burgerzin en gezamenlijke Europese identiteit, en daarmee de kern van het Europese maatschappijmodel.

De school alleen is niet in staat tot deze overdracht van deze waarden. Ook andere instellingen moeten zich daaraan wijden. Allereerst is het echter de taak van concrete mensen, van onderwijzend personeel, sporttrainers en religieuze vertrouwenspersonen, maar op de eerste plaats van ouders en – in toenemende mate – van de grootouders.

2. Paus Johannes Paulus II heeft dit in zijn Encycliek *Fides et ratio* (14 september 1998) als volgt onder woorden gebracht: "Gedreven door het verlangen de uiteindelijke waarheid over het bestaan te ontdekken, tracht de mens de universele vormen van kennis te verwerven waardoor hij zich beter kan begrijpen en ontplooiën. Deze fundamentele kenniselementen vinden hun bron in de blijde verrassing die hem bevangt bij het beschouwen van de schepping: vol bewondering ontdekt de mens dat hij deel uitmaakt van de wereld en in relatie staat met anderen die zijn zoals hijzelf en wier lot hij deelt. Hier begint de weg die hem zal leiden tot de ontdekking van steeds weer nieuwe kennispectieven. Zou deze blijde verrassing ontbreken, dan zou de mens vervallen tot een dodelijke routine en steeds minder in staat zijn om een werkelijk persoonlijk leven te leiden" (*Fides et ratio*, 4).

3. "Deze filosofische opvatting weigert te erkennen dat er naast de kenvormen van de positieve

Vervolg noten op blz. 45

4. Streven naar een diepergaande dialoog van wetenschap en research met filosofie en theologie

Tot de zeer concrete afspraken van de lidstaten in het kader van de Lissabon-strategie is de doelstelling, tot het jaar 2010 het uitgavenniveau voor research en ontwikkeling duidelijk te doen stijgen tot dat van de Verenigde Staten of van Japan.

De Kerk steunt het plan meer middelen vrij te maken voor research en ontwikkeling. Ze is zich bewust van de existentiële betekenis van wetenschap en research voor de mensen. Wetenschap en research gaan uit van verwondering en van het streven om de waarheid van het bestaan te ontdekken. Zou het de mensen aan de wil ontbreken om wat tot dusver onbekend was, te ontdekken, dan zouden ze verloren lopen in de geestdodende en troosteloze verveling van wat eeuwig hetzelfde is.² Ook vanuit kerkelijk oogpunt hebben wetenschap en research een grote betekenis voor de mensheid.

Tegelijk beseft de Kerk dat research en wetenschap ook voor de economie van wezenlijke betekenis zijn. Door innovaties wordt de concurrentiekracht groter. In het algemeen kunnen zij bron zijn voor een betere kwaliteit van leven, en met name in de gezondheidszorg vinden mensen baat bij nieuwe behandelingsmogelijkheden. Zolang zij het algemeen belang voor ogen houden en de waardigheid van de mens eerbiedigen, mogen wetenschap en research op de volle erkenning door de Kerk rekenen.

Toch ziet de Kerk het risico van een research die de mens niet centraal stelt. Aan de eerbiediging van de menselijke waardigheid en de plicht om de schepping te beschermen mag niets worden afgedaan door de drang naar nieuwe ken-

nis. Vrijheid van onderzoek mag de waardigheid van de mens niet relativiseren. Bijzonder gevaarlijk is het *sciëntisme* dat de legitimiteit van andere kenvormen dan die van de positieve wetenschappen bestrijdt.³

Vanwege het bevorderen van de research draagt de EU een grote verantwoordelijkheid. Van de ene kant hebben research en de innovaties waartoe deze leidt, een belangrijke functie voor de concurrentiekracht van de Europese Unie. Van de andere kant gaat het op bepaalde terreinen van onderzoek – en hier moeten op de eerste plaats de zogenoemde 'levenswetenschappen' genoemd worden – om zeer ernstige kwesties, zoals wanneer bijvoorbeeld het leven van de mens daarbij betrokken is. Hier overheerst vaak het blind vertrouwen in de research dat alle ziekten van de mensen binnen afzienbare tijd te genezen zouden zijn, wanneer men maar voldoende onderzoek zou doen. Duidelijke economische overwegingen zijn vaak een beslissende drijfveer.

De Europese Unie dient ervoor te waken om bij deze moeilijke kwesties voorbij te gaan aan fundamentele ethische grenzen die enige lidstaten gesteld hebben. Een uitstekend voorbeeld hiervan is het onderzoek met menselijke embryo's en daaruit gewonnen embryonale stamcellen. Op het ogenblik is er in de lidstaten geen eensgezind ethisch oordeel over dit onderzoek. Daarom dient de EU zich te onthouden van communautaire steun aan researchplannen, die in enkele lidstaten om ethische redenen strafbaar zijn.

Daarom heeft de Europese wetenschappelijke gemeenschap veel meer plaatsen nodig voor de dialoog tussen natuurwetenschappen, ethiek, filosofie en theologie, niet om de vooruitgang van de wetenschap af te remmen, maar om haar af te stemmen op de mens en het algemeen belang. In deze dialoog tussen ver-

schillende wetenschappen moeten veel meer dan in het verleden ook ethische, filosofische en theologische aspecten ter sprake komen. Dit zou ertoe bijdragen dat de openbare mening beter voorgelicht en erbij betrokken zou worden; alleen op die wijze kan een behoorlijke ethische discussie tot stand komen en het aantal ongegronde voorbehouden worden vermindert. Een dergelijke dialoog zou uitdrukkelijk moeten worden opgenomen in het 7de kaderprogramma aangaande de research in de Europese Unie.

5. Voor veel burgers is er geen plaats meer op de arbeidsmarkt

In het leven van de mens heeft het werk een zeer belangrijke plaats. Het heeft een ethische waarde omdat de mens recht heeft op waardigheid. Volgens de sociale leer van de Kerk is arbeid daarom niet zomaar koopwaar noch een doelloos tijdverdrijf. Ze is de bron voor het produceren van welvaart voor de samenleving in haar geheel en voor het individu. Werk kunnen krijgen is een belangrijke voorwaarde voor iemands eigen ontplooiing. Daarom mag arbeid niet ontoegankelijk worden. En dit is nu juist het geval in grote delen van de Europese Unie. Wie ouder is dan vijftig jaar vindt geen toegang tot de arbeidsmarkt, omdat de prijs van de arbeid in het algemeen te hoog is en er onvoldoende vraag is naar mensen met hun deskundigheid. Jonge mensen worden niet aangenomen omdat de kosten die daarmee gepaard gaan, voor veel ondernemingen te hoog zijn. Het is duidelijk dat hier een centrale taak is weggelegd voor de economische politiek, waarvan alles afhankelijk is, en dat deze zaken niet kunnen worden opgelost door welvaart-verdelende maatregelen.

In veel landen van Europa moet daarom de prijs van de arbeid omlaag worden

gebracht. Dat is op de eerste plaats de taak van de loonpolitiek. Bijkomende loonkosten zijn in veel landen te hoog, omdat stijgende onkosten, bijvoorbeeld in de gezondheidszorg, eenzijdig ten laste komen van het arbeidsinkomen. Hulp op verschillend gebied van de kant van de Staat, met name voor professionele scholing en bijscholing, is een aanvullend middel om de kosten van een intrede of herintrede op de arbeidsmarkt omlaag te brengen, en te verhinderen dat mensen die op zoek zijn naar werk, terecht komen in een armoedesituatie die al gauw overerfelijk wordt. Meer dan ooit kunnen alleen gelijke kansen bij scholing en vorming de sociale kwestie oplossen.

Langere en flexibelere werkweken zijn voor enige lidstaten en sectoren van de economie een middel om de concurrentiekracht van de ondernemingen te versterken. Door flexibelere werktijden gedurende hun gehele loopbaan kunnen de werknemers als jong gezin meer tijd besteden aan de opvoeding van hun kinderen, of in een latere fase aan de verzorging van hun bejaarde ouders. Nergens in de EU zal te ontkomen zijn aan een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd om het mensen die langer blijven leven mogelijk te maken langer te blijven werken, en om een betaalbaar pensioensysteem in stand te houden.

6. De voltooiing van de interne markt en het bevorderen van sociale diensten in het kader van de diensten van algemeen belang dienen samen één geheel te vormen

Het aanbod van sociale diensten van algemeen belang tegen betaalbare prijzen is een onderdeel van het Europese sociale model. Op juridisch niveau is echter een verduidelijking en waarborg nodig voor

wetenschappen nog andere echte vormen van kennis bestaan; daarmee verwijst ze religieuze, theologische, ethische en esthetische kennis naar het rijk der verbeelding. In het verleden openbaarde zich deze zienswijze in het positivisme en het neopositivisme die metafysische uitspraken voor zinloos hielden. De epistemologische kritiek heeft dit standpunt ondermijnd, maar we zien het in de nieuwe gedaante van het scientisme weer opkomen. Daarbij worden waarden puur als producten van het gevoelsleven beschouwd, en de notie van het 'zijn' wordt opzij gezet om plaats te maken voor pure en eenvoudige feitelijkheid. De wetenschap maakt zich zo op om alle aspecten van het menselijke leven door middel van de technologische vooruitgang te overheersen. De niet te loochenen successen van het moderne natuurwetenschappelijk onderzoek en de moderne technologie hebben een natuurwetenschappelijke mentaliteit in de hand gewerkt die geen beperkingen meer schijnt te kennen, gezien de wijze

Vervolg noten op blz. 46

de plaats die deze diensten binnen de gezamenlijke Europese markt hebben.

De voltooiing van de interne markt is één van kerndoelen van de Lissabon-strategie. Vrijheid van dienstverlening en afronding van de interne markt voor financiële dienstverleningen worden als belangrijke prioriteiten gezien. De sociale leer van de Kerk onderstreept de betekenis en de sociale rol van de markt. "Het lijkt dat zowel op het niveau van de afzonderlijke naties als op dat van de internationale betrekkingen *de vrije markt* het meest doelmatige werktuig is om de hulpbronnen aan te wenden en op doeltreffende wijze te beantwoorden aan de behoeften."⁴ Vandaar dat de Kerk alle streven van de Europese Unie steunt om te komen tot een soepeler functioneren van de markt, overal waar tot nu toe de mogelijkheden die de markt biedt, nog niet ten volle benut worden.

Maar er is een reeks diensten waarbij men niet uitsluitend het rentabiliteitscriterium kan toepassen omdat zij speciale voorwaarden stellen aan de wijze waarop ze verleend worden en omdat ze naar hun aard zonder winstbejag verleend worden. In veel lidstaten verlenen naast andere instellingen ook de Kerk en haar organisaties dergelijke sociale diensten-zonder-winstoogmerk. Zij beantwoorden zo aan hun religieuze roeping. Voor enige van deze diensten, bijvoorbeeld schuldbemiddeling of de leiding van hospices, bestaat ook op het ogenblik geen markt. Bij het streven om de gezamenlijke Europese markt ook wat de sector van de dienstverlening betreft te voltooien en daarvoor uniforme regels op te stellen, moet rekening gehouden worden met de bijzondere kwaliteit van de sociale diensten en de specifieke motivatie van de Kerken om deze te verlenen.

7. De harmonisering van de grondslag voor de berekening van de belastingaanslag van de ondernemingen in de EU is een kwestie van fiscale rechtvaardigheid

De lidstaten concurreren met elkaar voor de vestiging van ondernemingen. Daarbij wijzen ze op een reeks aanlokkelijke factoren, waaronder het opleidingsniveau van de werknemers, de sociale diensten en de verkeersinfrastructuur even belangrijk zijn als het belastingtarief op de winsten van de ondernemingen. Met betrekking tot het belastingtarief wordt zo nu en dan geëist de tarieven te harmoniseren om een zogenaamde belastingconcurrentie om arbeidsplaatsen te vermijden. Dat zou echter niet eerlijk zijn omdat de minder ontwikkelde lidstaten daardoor van een natuurlijk ontwikkelingsproces beroofd zouden worden. Zou deze ontwikkelingsfactor uitgeschakeld worden dan zou dat ongetwijfeld leiden tot grote transfer-betalingen. Maar het zou wel goed zijn de grondslag voor de berekening van de belastingaanslag te harmoniseren. Het is de Europese burgers niet duidelijk te maken waarom bloeiende ondernemingen door talrijke uitzonderingsregelingen in enige lidstaten nauwelijks of geen belasting betalen. Verschillende belastingtarieven, die noodzakelijkerwijze overeenkomen met verschillende prestaties van algemene aard van staatswege, zijn echter te rechtvaardigen als er één enkele grondslag bestaat voor de berekening van de belastingaanslag.

waarop ze in de verschillende culturen is doorgedrongen en de radicale veranderingen die ze daarin teweeg heeft gebracht" (*Fides et ratio*, 88).

4. Johannes Paulus II, Encycliek *Centesimus annus* (1 mei 1991), 34.

8. Het buitensporig verbruik van fossiele brandstoffen betekent een bedreiging voor het klimaat en brengt het Europese sociale model in gevaar

In de komende jaren moet het door middel van alternatieve, nieuwe en verbeterde technologieën en verbruiksvormen lukken om het verbruik van aardolie, aardgas en kolen te verminderen. Dat zou niet alleen gunstig zijn voor het behoud van de vrede in de wereld en de milieubescherming, maar het is ook een voorwaarde voor betaalbaarheid van het Europese sociale model.

Europa voert op het ogenblik geen zodanig beleid, dat het de natuurlijke hulpbronnen voldoende ontziet. De wijze waarop in onze tijd de beperkte grondstoffen worden verbruikt, beantwoordt niet aan de christelijke theologie van de schepping. God heeft aan de mens technische bekwaamheid geschonken. Het behoort tot de roeping van de mens als schepsel Gods deze techniek te vervolmaken, maar ook tegen misbruik te beschermen. In het licht van deze plicht om de schepping te beschermen is het met name zorgwekkend dat het verbruik van fossiele brandstoffen nog steeds groter wordt.

De verhoogde uitstoot van kooldioxide heeft een ongunstige invloed op het klimaat. De door de klimaatveranderingen veroorzaakte schade betekent een groeiende belasting van de openbare begroting. Een steeds groter wordend deel van ons economisch product zal zeker besteed moeten worden aan het herstel en de vermindering van de milieuschade, en kan daarom niet voor andere doeleinden bestemd worden.

Doordat Europa afhankelijk is van de import van aardolie en aardgas zal, in de strijd met de opkomende Aziatische

markten en de oppermachtige Verenigde Staten om de verdeling ervan, de rekening ervoor drastisch omhoog gaan. Wat er besteed moeten worden aan de financiering van ons energieverbruik zal toenemen, en noodgedwongen zal het part dat aan financiering van ons sociaal model wordt besteed, krimpen.

Tot 2010 wil de Europese Unie twintig procent van haar elektriciteitsbehoefte en twaalf procent van haar totale energiebehoefte dekken vanuit energiebronnen die opnieuw gebruikt kunnen worden. In ieder geval moet daarbij ook een wezenlijk verbeterd gebruik gemaakt worden van bestaande primaire energiebronnen. Te verwachten valt ook dat er opnieuw gediscussieerd zal worden over de rol van de kernenergie bij de energievoorziening in Europa. Er moet echter geen misverstand over bestaan dat allereerst gezocht moet worden naar een wijze van leven in Europa, die een hoge kwaliteit van leven paart aan een duidelijk minder verbruik van fossiele energiebronnen, en die recht doet aan de plicht tot wereldwijde solidariteit.

Conclusie

De Lissabon-strategie heeft bij veel burgers haar krediet verloren vanwege breed-sprakige beloften, ongelukkige slogans en weinig concrete daden. Het gaat daarbij om de toekomst van het Europese sociale model. Dit is tot nu toe niet voldoende duidelijk geworden, en daarover moet in het openbaar, ook van de kant van de Kerken, met meer nadruk worden gesproken.

Ook bij een vergaande hervorming van de stelsels van sociale zekerheid is op de lange duur alleen dan de financiering daarvan mogelijk, wanneer Europese ondernemingen wereldwijd zo sterk kunnen

concurreren dat zij zowel in staat zijn belasting te betalen over de winsten als ook een behoorlijk loon uit te keren aan hun werknemers, opdat dezen voldoende middelen behouden om voor hun eigen toekomst te zorgen en solidariteitsbijdragen te betalen.

Overdracht van waarden, opleiding en verdere vorming, verantwoordelijke wetenschap en research maken niet alleen de Europese ondernemingen sterker, maar zijn ook een noodzakelijk fundament voor ons gemeenschappelijk leven in Europa.

Aan een meer respectvolle omgang met de natuurlijke fundamenteën van het leven en met name aan een zuiniger verbruik van de fossiele brandstoffen valt niet alleen niet te ontkomen, wil men de klimaatverandering beheersen, maar ze zullen ook ervoor zorgen dat het Europese sociale model stand houdt.

Tot slot: Alleen wanneer Europa een succesvol economisch beleid voert kan ze de allerarmsten op de wereld de helpende hand bieden. Haar vermogen om en de

wijze waarop Europa de allerarmsten in haar eigen gebied en over de hele wereld kan bijstaan, is onze morele graadmeter.

Het Presidium van COMECE:

*Bisschop dr. Josef Homeyer,
emeritus-bisschop van Hildesheim,
Duitsland (voorzitter)*

*Bisschop Adrianus van Luyn s.d.b.,
bisschop van Rotterdam,
Nederland (vice-voorzitter)*

*Aartsbisschop Hippolyte Simon,
aartsbisschop van Clermont,
Frankrijk (vice-voorzitter)*

februari 2005

Vertaling: F. van Voorst tot Voorst s.j.